

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію **Ворохобіної Діани Леонідівни** на тему **«Формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки»**, представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

Актуальність теми дослідження не викликає сумнівів, оскільки міжнародні нормативно-правові документи про підготовку майбутніх фахівців з навігації та управління судном визначають серед основних такі знання, вміння і навички фахівців з навігації та управління судном: здатність застосовувати управлінські навички керівника та вміння працювати з членами суднової команди; уміння застосовувати знання і навички управління людськими ресурсами, методи управління робочим навантаженням членів екіпажу; уміння підтримувати серед екіпажу атмосферу взаєморозуміння, доброзичливості, взаємодопомоги; здатність демонструвати впевненість, уміння мотивувати свою команду та стимулювати командну роботу тощо.

Це зумовлює потребу в якісній професійній підготовці майбутніх фахівців з навігації та управління судном з високим рівнем лідерської компетентності.

Водночас традиційна система підготовки майбутніх фахівців з навігації та управління судном у МЗВО потребує суттєвого оновлення, оскільки у зв'язку з новими вимогами, сформульованими у Манільських поправках до Кодексу ПДНВ, обумовленими сучасними загрозами та викликами у сфері судноплавства, потребують аналізу та перегляду результати навчання у МЗВО, зокрема знання, уміння та навички, здатності, мотиваційно-ціннісні орієнтації, професійно важливі властивості майбутніх фахівців з навігації й управління суднами, які утворюють зміст лідерської компетентності. У цьому контексті особливої актуальності набуває розвиток лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном.

Тема дисертації відповідає тематичному плану науково-дослідницьких робіт Хмельницького національного університету у межах науково-дослідної роботи «Формування особистості як суб'єкта самотворення» (державний реєстраційний номер 0119U103663) та плану наукової роботи Дунайського інституту Національного університету «Одеська морська академія» у межах науково-дослідної роботи «Вдосконалення існуючих та розроблення нових шляхів та методів підвищення ефективності функціонування ергатичної

системи управління судном в різних навігаційних ситуаціях» (державний реєстраційний номер 0118U007603).

Тему дисертації затверджено вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 8 від 10 листопада 2021 р.).

Нові факти, отримані здобувачем. У дисертації *вперше* одержані такі нові наукові результати: обґрунтовано педагогічні умови формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки (розвиток уявлень майбутніх судноводіїв про лідерство у професійній діяльності засобами неформальної освіти – тренінгів, майстер-класів, семінарів, дистанційних курсів, вебінарів тощо; застосування інноваційних форм і методів навчання для формування в курсантів і студентів умінь і навичок роботи з персоналом екіпажу судна, управління ресурсами навігаційного містка і вміння працювати в команді; застосування інтерактивних (діалогічно-дискусійних) технологій для формування комунікативних лідерських умінь та навичок, розвитку емоційного інтелекту майбутніх судноводіїв; підготовка науково-педагогічних працівників до педагогічної підтримки лідерської поведінки курсантів (студентів) у процесі професійної підготовки); *уточнено* сутність поняття «лідерська компетентність майбутніх фахівців з навігації та управління судном» (складне й інтегроване поняття, що охоплює здатність стратегічно мислити, ефективно керувати членами суднової команди, аналізувати і приймати рішення в типових і нетипових ситуаціях судноплавства, забезпечувати комунікацію, оптимально вирішувати професійні та соціальні проблеми, здійснювати ефективне планування, управління і контроль діяльності колективу для вирішення професійних завдань персоналом судна, а також вміння працювати в команді; *удосконалено* діагностичний апарат завдяки використанню критеріїв (когнітивно-понятійного, практично-поведінкового, професійно-психологічного, аксіологічно-мотиваційного), відповідних їм показників та характеристики рівнів (критичного, низького, достатнього та високого) для з'ясування стану сформованості лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном; *подальшого розвитку набули* наукові уявлення про зміст і структуру лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном як єдності когнітивного, практично-діяльнісного, професійно-особистісного та ціннісно-мотиваційного компонентів та особливості її формування у процесі професійної підготовки.

Науковому обґрунтуванню отриманих дисертантом результатів сприяв системний глибокий аналіз проблем розвитку лідерства та лідерської

компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном, що висвітлено в *першому розділі*. Узагальнення вимог, що висуваються до майбутніх фахівців з навігації та управління судном, а також особливостей їх професійної діяльності уможливили визначення сутності, змісту та структури поняття «лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном». Основними структурними компонентами лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном автором визначено когнітивний, практично-діяльнісний, професійно-особистісний та ціннісно-мотиваційний.

У *другому розділі* подано авторську методика формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки, яка передбачає певну послідовність дослідницьких дій, застосування комплексу методів, процедур, операцій, а також упровадження авторських форм, методів і прийомів, використання засобів тощо, необхідних для досягнення мети та вирішення завдань дослідження.

Дисертанткою цілком правомірно визначено критерії та відповідні показники і рівні лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном, що дозволило під час педагогічного експерименту системно та повно оцінити позитивну динаміку рівнів її розвитку. Вивчення стану сформованості лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном на констатувальному етапі експерименту дозволяє зробити висновок, що розвиток лідерської компетентності має достатньо потенціалу та вимагає комплексного підходу й уваги до різноманітних аспектів.

У *третьому розділі* ефективність обґрунтованих педагогічних умов та методики формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки підтверджено результатами формувального етапу педагогічного експерименту. За результатами дослідно-експериментальної роботи авторкою розроблено методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам морських закладів вищої освіти щодо ефективного формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки.

Значення отриманих автором результатів для педагогічної науки і практики. Робота Ворохобіної Д. Л. без сумніву має практичну цінність, що полягає у розроблені й упроваджені в освітній процес підготовки майбутніх фахівців з навігації та управління судном методичних рекомендацій науково-педагогічним працівникам щодо формування лідерської компетентності

майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки, тренінгу «Розвиток лідерських навичок для майбутніх судноводіїв», майстер-класу «Лідерство на судні: навички та виклики», семінару на тему «Лідерство в судноводінні: розвиток навичок та проблемні питання», дистанційного курсу «Лідерство в морській сфері: розвиток навичок та управління судновою командою».

Одержані результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі морських закладів вищої освіти та у системі підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні. Науково-поняттєвий апарат дисертації визначено відповідно до обраної теми дослідження. Дисертанткою чітко окреслено об'єкт і предмет, сформульовано мету та завдання дослідження, визначено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, теоретико-методологічні засади дослідження. Згідно з визначеними метою і завданнями, у роботі логічно вибудовано структуру наукового пошуку. Авторкою сформована якісна джерельна база – 196 найменувань. Це слугує беззаперечним аргументом інформативності, валідності та доказовості одержаних результатів дослідження.

Обґрунтованість наукових положень та рекомендацій підтвердили позитивні результати експериментальної роботи щодо результативності педагогічних умов формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки та упровадження основних положень і результатів дослідження в освітній процес ЗВО України: Дунайського інституту Національного університету «Одеська морська академія», Державного університету інфраструктури та технологій, Херсонської державної морської академії і Національного університету «Одеська морська академія».

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Дисертація складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, 16 додатків, списку використаних джерел (196 найменувань, із них 26 – іноземною мовою). Загальний обсяг дисертації – 280 сторінок, обсяг основного тексту – 173 сторінки. Робота містить 20 таблиць на 19 сторінках.

Повнота викладення результатів дисертації в опублікованих працях. Основні наукові результати дослідження висвітлено в 12 наукових працях (11 одноосібних, 1 – у співавторстві), у тому числі 5 статей у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України; 7

опублікованих праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації. Вимоги щодо кількості та якості публікацій виконано.

Ідентичність змісту анотацій і основних положень дисертації.

Структурна побудова і зміст анотацій українською та англійською мовами ідентичні основним положенням дисертації. За змістом дисертаційна робота Ворохобіної Д. Л. повністю відповідає спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки. При детальному розгляді дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявлено.

Дискусійні питання та зауваження до змісту дисертації.

1. Для оцінки рівня розвитку лідерських умінь майбутніх судноводіїв дисертанткою проведено аналіз стандарту вищої освіти за спеціальністю 271 «Річковий та морський транспорт» («Морський та внутрішній водний транспорт») для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, а також освітніх компонентів освітньо-професійної програми «Навігація і управління морськими суднами» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. На наш погляд, доцільно було б представити у роботі ці документи.

2. Для підвищення наукової цінності роботи доцільно було б розробити модель формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки з відповідними взаємозв'язками між структурними компонентами та елементами.

3. Дискусійною вважаємо визначену першу педагогічну умову, оскільки потребує детальнішого обґрунтування доцільність використання потенціалу неформальної освіти для студентів ЕГ. Неформальна освіта не є обов'язковим освітнім компонентом підготовки майбутніх фахівців з навігації та управління судном, а лише сприяє поглибленню знань, розвитку їхніх професійних інтересів й уподобань. Студенти, реалізуючи право вільного вибору неформальних навчальних курсів, можуть обрати різні курси за кількістю, тривалістю та обсягом. Виникає питання про верифікацію отриманих експериментальних даних.

4. Дослідно-експериментальний розділ (розділ 3) роботи, на наш погляд, переважаний таблицями даних з математичними розрахунками.

5. Для творчого використання результатів дослідження та підсилення їх практичного значення доцільно було розробити та опублікувати обґрунтовані методичні рекомендації для підготовки науково-педагогічних працівників до педагогічної підтримки лідерської поведінки курсантів (студентів).

Загальна оцінка дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Ворохобіною Д. Л. «Формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки» за науковим рівнем, практичною цінністю, змістом та оформленням відповідає вимогам пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а також напряму наукових досліджень освітньо-наукової програми Хмельницького національного університету зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Вищезазначене дає підстави стверджувати, що Ворохобіна Д. Л. заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету міжнародних
відносин і права Хмельницького
національного університету

Віталій ТРЕТЬКО

Підпис В. В. Третька засвідчую:
Проректор з наукової роботи ХНУ

Олег СИНЮК

